

**ДЕМОКРАТИЧНІ
ТРАНСФОРМАЦІЇ В ДЕРЖАВАХ
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ
ТА УКРАЇНІ В УМОВАХ
ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ**

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра політології та публічного управління

ДЕМОКРАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ДЕРЖАВАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Луцьк
Вежа-Друк
2025

УДК 32(4+477)(06)

Д 31

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 8 від 26 червня 2025 р.)*

Редколегія випуску

Борейко Ю. Г. – доктор філософських наук, професор кафедри політології та публічного управління ВНУ імені Лесі Українки;

Бортніков В. І. – доктор політичних наук, професор кафедри політології та публічного управління ВНУ імені Лесі Українки (голова);

Бусленко В. В. – доктор політичних наук, професор кафедри політології та публічного управління ВНУ імені Лесі Українки;

Ярош Я. Б. – доктор політичних наук, професор, декан факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки.

Д 31 **Демократичні** трансформації в державах Центрально-Східної Європи та Україні в умовах викликів та загроз : зб. матеріалів Другої Всеукр. наук.-практ. конф. (Світязь, 23–24 трав. 2025 р.) / за заг. ред. В. І. Бортнікова, В. В. Бусленка. – Луцьк : Вежа-Друк, 2025. – 244 с.

ISBN 978-966-940-671-2

У збірнику матеріалів конференції розглядаються актуальні проблеми історії, теорії та практики розбудови демократії в Україні та державах Центрально-Східної Європи, розвитку політичних інститутів і процесів, громадянського суспільства, національної безпеки тощо в умовах загроз та викликів, у тому числі й пов'язаних з російсько-українською війною. Для викладачів, аспірантів, студентів, посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських діячів.

Адреса редколегії: Україна, 43025, м. Луцьк, вул. Шопена, 24, факультет історії, політології та національної безпеки, кафедра політології та публічного управління, каб. 109. Тел.: (0332) 24-41-25. E-mail: politdu.snu@gmail.com.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

УДК 32(4+477)(06)

© Бурлакова В. (обкладинка), 2025

© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2025

ISBN 978-966-940-671-2

Зарічний І.

Дипломатія міст: від реструктуризації державної влади
до децентралізації міжнародних відносин106

Климончук В.

Вплив російсько-української війни на формування політичних
та громадянських цінностей українського суспільства110

Ключкович А.

Інституційна трансформація та ефективність регіонального
самоврядування у Словацькій Республіці113

Ковальчук І.

Політико-правове забезпечення соціальної безпеки в умовах
трансформаційних процесів у Центрально-Східній Європі та Україні116

Козьма В.

Трансформація інститутів демократії в умовах війни119

Kułyk S.

Specyfika «radzieckich derbów»: Dynamo (Kijów) – Spartak (Moskwa)
[Badania przeprowadzono w ramach modułu Jean Monnet «EU Counteraction
to FIMI» (№101172342 ERASMUS-JMO-2024-MODULE)]124

Kutsyk A.

Chorwacja i jej mniejszości narodowe: wybrane aspekty130

Круглюк І.

Публічна дипломатія і національна безпека: політико-правовий аспект
у контексті демократичних викликів Центрально-Східної Європи133

Літковець Т.

Діяльність світових аналітичних центрів досліджень проблем безпеки
та військових конфліктів137

Лозінський С.

Проблеми та напрями модернізації інфраструктури
українсько-польського кордону148

Любчук В.

Безпека як чинник формування політичної культури в Україні156

Марчук В.

Україна як учасник євроінтеграційних процесів
у Центрально-Східній Європі: сучасний вимір158

Миколайчук О.

Децентралізація влади і політичні партії в Україні: регіональні практики
на тлі демократичних трансформацій у Центрально-Східній Європі162

Мошкун А.

Роль партійних пресслужб у формуванні медіа-комунікації
парламентських партій України: інституційні чинники ефективності165

мова, культура, історія стали ключовими символами національної самоідентифікації. Посилилося прагнення до деколонізації, що проявилось у зміні топонімів – назв вулиць, демонтажі радянських пам'ятників, відмові від російського культурного продукту. За даними Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), підтримка ідеї дружніх відносин з РФ у 2021 р. становила 41 %, а після вторгнення у 2022 р. впала до 7 %.

Російська військова агресія загострила питання соціальної рівності та прав ветеранів, переселенців, постраждалих від бойових дій. Суспільство стало більш чутливим до проблем військових, але також висуває запит на справедливість у розподілі ресурсів. Збільшилася увага до прав жінок у війську, психологічної реабілітації та інтеграції ветеранів у цивільне життя. Армія перетворилася на найважливішу інституцію, якій довіряє суспільство. Ветерани та військові стали моральними авторитетами, їхній досвід відіграє роль у політичних і соціальних процесах. У суспільстві формується новий етичний кодекс, заснований на повазі до захисників. Відроджується традиції шанування воїнів, популяризації воїнів УПА тощо.

В процесі російсько-української війни відбулося суспільне переосмислення відносин з ЄС та НАТО. До війни суспільна підтримка вступу України до цих інституцій була високою, але війна перетворила її на стратегічну необхідність. Українці розглядають ЄС та НАТО не просто як партнерів, а як гарантію безпеки та розвитку. Влада активно працює над інтеграцією в європейські структури, що відповідає новому суспільному запиту.

Отже, російсько-українська війна об'єднала українців, але водночас створила певні лінії розколу між військовими і цивільними, внутрішньо переміщеними особами та місцевими жителями, різними політичними групами. Питання післявоєнного примирення та реінтеграції постраждалих територій потребуватиме значних зусиль. В умовах війни суспільство часто підтримує сильну владу, що може стати підґрунтям для популізму центральної влади. Важливо буде знайти баланс між ефективним управлінням та збереженням демократичних цінностей. Війна суттєво змінила політичні та громадянські цінності українців, зробивши їх більш свідомими, відповідальними та згуртованими. Українське суспільство стало більш демократичним, орієнтованим на західні цінності та відповідним ідеї незалежності. Попри виклики, українці продемонстрували неймовірну стійкість та згуртованість до боротьби за своє майбутнє.

А. Ключкович – доктор політичних наук,
завідувач кафедри політології і державного
управління ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»

Інституційна трансформація та ефективність регіонального самоврядування у Словацькій Республіці

Трансформаційні процеси, що відбулися у Центрально-Східній Європі після падіння соціалістичних режимів, стали поштовхом до реформування публічного управління та розвитку регіонального самоврядування. Після 2001 р. процес децентралізації у Словацькій Республіці набув нової динаміки завдяки створенню вищих територіальних одиниць (ВТО), що сформувало інституційні основи функціонування регіонального самоврядування. Водночас децентралізація не обмежилася передачею повноважень – це був глибокий і тривалий політичний процес, що включав трансформацію відносин між центром та регіонами, формування нових механізмів легітимації влади та залучення громадян до прийняття рішень.

Конституція Словацької Республіки (1992 р.) закріпила принципи децентралізації влади, але саме прийняття у 2001 р. законів «Про самоврядування вищих територіальних одиниць» [1] і «Про перехід деяких компетенцій від органів державної влади до муніципалітетів та вищих територіальних одиниць» [2] посилило правові основи регіонального самоврядування й започаткувало практичну реалізацію реформи. Було утворено вісім ВТО із власними виборними органами – регіональними представництвами та голова самоврядних країв. Ці органи отримали повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, транспорту, культури, а також у планування регіонального розвитку. Ефективність регіонального самоврядування залежала від здатності ВТО реалізовувати делеговані повноваження, впливати на процес формування політики, а також представляти інтереси своїх громад.

Проте з самого початку свого функціонування регіональні органи влади зіткнулися з низкою труднощів: обмеженим доступом до фінансових ресурсів, недостатньою кадровою спроможністю, нечітким

розмежуванням повноважень і відповідальності між владними рівнями [3, с. 796]. Фіскальна децентралізація після 2004 р. виявила ще один політичний парадокс: обсяг делегованих повноважень зростає, однак фінансове забезпечення залишалось недостатнім. Це зберігало умови залежності регіональних органів влади від державних субвенцій, що не сприяло діяльності відповідно до принципів автономності та політичної відповідальності органів самоврядування.

Євроінтеграційний вектор політики Словаччини став катализатором інституційної адаптації до стандартів Європейського Союзу. Членство в ЄС стало стимулом до реформування публічного управління відповідно до європейських принципів субсидіарності, партнерства та багаторівневого врядування. Упровадження класифікації *NUTS* і залучення коштів структурних фондів ЄС стало не лише економічним інструментом, а й політичним – воно зміцнило роль регіонів у формуванні стратегій розвитку. Однак реалізація політики згуртованості стикається з проблемами планування, координації та участі – що вказує на недостатню політичну суб'єктність самоврядних регіонів. Це знижує ефективність європейських інструментів розвитку та не забезпечує належної адаптації до місцевих умов.

Участь словацьких регіонів у транскордонному співробітництві в межах європейських програм потенційно може зміцнити їхню інституційну та ресурсну спроможність. Розвиток суб'єктності інституцій регіонального рівня можливий у контексті формування зовнішньополітичної діяльності та впливу на міжнародну комунікацію. Проте невикористаний потенціал міжнародної співпраці словацьких регіонів пояснюється відсутністю відповідного стратегічного планування діяльності на рівні ВТО, формалізмом контактів, слабшим обсягом компетенцій органів влади країв (порівняно з регіонами інших країн ЄС), недостатністю координації з Міністерством закордонних і європейських справ, що знижує ефективність таких контактів. Це обмежує зовнішню політичну комунікацію та послаблює транснаціональний вимір регіональної політики. Регіони потребують посилення компетенцій у сфері міжнародної комунікації, міжрегіональної взаємодії та залучення іноземних інвестицій.

Попри інституціоналізацію регіонального самоврядування і європейську політику згуртування, соціально-економічна асиметрія між західними та східними регіонами Словаччини зберігається на суттєвому рівні. Це свідчить про обмежену ефективність інструментів

регіонального розвитку та неспроможність національної політики інтегрувати локальні особливості у загальнодержавну стратегію. Ці дисбаланси залишаються викликом для державної регіональної політики, яка намагається скоротити розрив через інвестиційні програми, підтримку підприємництва та розвиток інфраструктури [3, с. 795].

Асоціація самоврядних регіонів SK8, створена у 2006 р., стала платформою для ефективної співпраці між регіонами та представництвом їх інтересів у відносинах з центральною владою [4]. Її діяльність – приклад горизонтальної політичної інтеграції, яка частково компенсує слабкість регіонів, проте все ще потребує зміцнення політичного представництва й інституційної підтримки.

Сукупність викликів, що постають перед регіональним самоврядуванням у Словаччині, значною мірою визначає характер суспільного сприйняття його ефективності. Низький рівень обізнаності населення з діяльністю структур ВТО, слабе залучення громадян до ухвалення рішень і брак політичної активності знижують позитивне сприйняття регіонального самоврядування.

Отже, регіональне самоврядування у Словаччині відіграло важливу роль у формуванні демократичної та функціональної системи публічного управління, здатної адекватно реагувати на територіальну специфіку та забезпечувати потреби розвитку окремих регіонів. Однак його ефективність обмежується низкою інституційних, кадрових і фінансових чинників. Подальше вдосконалення регіонального самоврядування у Словаччині вимагає: чітких механізмів фінансової автономії країв; посилення участі ВТО у стратегічному плануванні розвитку; зміцнення політичної репрезентації регіонів на національному рівні; розвитку культури громадянської участі та прозорості у прийнятті рішень; активізації міжрегіонального й міжнародного співробітництва. У контексті європейської політики згуртованості регіональне самоврядування у Словаччині зможе стати дієвим механізмом демократичного врядування і сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Zákon o samosprávě vyšších územných celkov (4. júla 2001). *Zbierka zákonov*. 2001. Č. 302. S. 3198–3204.
2. Zákon o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky (29. septembra 2001). *Zbierka zákonov*. 2001. Č. 416. S. 4482–4530.

3. Ключкович А. Ю., Бабидорич В. Ю. Регіональне самоврядування в Словаччині: особливості інституціоналізації та проблеми функціонування. *Національні інтереси України: науково-практичний журнал*. 2025. № 4. С. 790–800.
4. Združenie «Samosprávne kraje Slovenska». URL: <https://www.samospravne-kraje.sk/> (dátum obrátenie: 25.04.2025).

І. Ковальчук – аспірант кафедри політичних наук Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Політико-правове забезпечення соціальної безпеки в умовах трансформаційних процесів у Центрально-Східній Європі та Україні

Сучасна політична реальність соціальної безпеки постає як ключовий елемент загальної системи національної безпеки. Особливо це актуально для країн Центрально-Східної Європи, включно з Україною, що переживають глибокі трансформаційні процеси, спричинені як внутрішніми змінами, так і зовнішніми викликами. Політико-правове забезпечення соціальної безпеки у цьому регіоні не лише формує основу для стабільного розвитку суспільства, а й виступає засобом захисту від політичних, економічних і гуманітарних загроз.

Соціальна безпека розглядається як здатність держави гарантувати громадянам умови для гідного життя, забезпечення соціальних прав і доступу до базових послуг у сфері охорони здоров'я, освіти, праці та соціального захисту. У трансформаційних умовах, коли економічні й політичні системи перебувають у стані постійної адаптації, виникає потреба в оновленні підходів до формування політики безпеки. Традиційні методи соціального захисту виявляються недостатніми в умовах нестабільності, що змушує державу вдаватися до гнучкіших і більш орієнтованих на людину механізмів.

Особливості трансформаційних процесів у Центрально-Східній Європі полягають у паралельному здійсненні демократизації, децент-

Наукове видання

**ДЕМОКРАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
В ДЕРЖАВАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ
ЄВРОПИ ТА УКРАЇНІ
В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ**

Друкується в авторській редакції
Технічний редактор *І. С. Савицька*

Формат 60×84 ¹/₁₆. Обсяг 14,18 ум. друк. арк., 13,81 обл.-вид. арк.

Наклад 100 пр. Зам. 71. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65).

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.

ВЕЖА-ДРУК

ISBN 978-966-940-671-2

9 789669 406712 >